

Sõlmprobleeme lehmade söötmisel

Olav Kärt

Õppepäev Rakveres
01.03.2012. a.

Millest tuleb juttu ?

- Silo kvaliteedist
- Enamkasutatavad söödalisandid veistele

Silo kvaliteedist

a) silo fermentatsiooni kvaliteedist

b) silo toiteväärtusest

- Kiu tähtsus söödaratsioonis
- Söömuse mõjutavad tegurid
- Looma aretusväärtuse ja sööda kvaliteedi vahelistest seostest

Fermentatsiooni kvaliteet

- Fermentatsiooni kvaliteedi näitajad - kõige olulisemad silo kvaliteedi näitaja.
- Madala energia- või proteiinisaldusega silo saab lehmale sööta aga riknenud silo mitte.
- Kannatab looma tervis, toodang, sigivus, **piima kvaliteet - RAHA.**

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- pH

- näitab vesinikioonide kontsentratsiooni:
on mõjutatud:

- 1) silomaterjali proteiinisaldusest

- 2) silomaterjali suhkrusaldusest

- 3) silomaterjali kuivainesaldusest

- = puhverdusvõimest

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- pH

- kaks proovi võivad olla sama pH-ga, kuid erineva hapete hulgaga,
- liblikõielistel pH kõrgem,
- kõrge pH viitab piiratud fermentatsioonile,
- silo pH otseselt ei mõjuta vatsaseedet.
- söömust mõjutab hapete koguhulk

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- **Piimhappe sisaldus:**
  - piimhape on kõige tugevam hape silos,
  - näitab kas mikrobiaalsed protsessid on silos lõppenud - kui stabiilne on silo,
  - näitaja on tihedalt seotud pH-ga,
  - silos oleva piimhappe muudavad vatsa mikroorganismid propioonhappeks,
  - piimhape moodustab 65...70% hapete hulgast.

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- **Piimhappe sisaldus:**

- Ka silos olev piimhape on toiduks teistele mikroorganismidele, eelkõige klostriidiatele.
- Silo muutub ebastabiilseks, suvel läheb peale avamist kuumaks.
-

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- **Äädikhappe sisaldus:**
  - suur äädikhappe sisaldus on iseloomulik madala kuivainesisaldusega silole, kus on pikenenud fermentatsioon, vähe suhkruid, suur puhverdusvõime jne.
  - tavaliselt suure äädikhappe sisaldusega silo söömus on madal.

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- Äädikhappe sisaldus:
- Piimhappebakteri *Lactobacillus buchneri* lisamine silojuuretisse muudab silo stabiilsemaks

kuid vähendab silo söömust

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- **Propioonhappe sisaldus:**
  - on reeglina väga madal, välja arvatud väga märg silo (alla 20% KA),
  - seda hapet toodavad propioonhappe bakterid, millede konkurentsivõime on silos väga madal,
  - ei põhjusta probleeme looma tervisele ja vatsaseedele.

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- **Võihappe sisaldus:**

- suur võihappe sisaldus (üle 0,5% kuivaines)
näitab, et tegemist on klostriidiatest põhjustatud fermentatsiooniga,
- silo on reeglina madala energiasisaldusega -
lahustunud toitained on lõhustunud,
- kaasneb suur ammoniaagisisaldus, mis on
intensiivse proteolüüsi tagajärg

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- **Võihappe sisaldus:**

- suur oht piima saastumiseks võihappebakterite spooridega,
- põhjustab sekundaarset ketoosi (võihape metaboliseerub vatsaepiteelis β -hüdroksü võihappeks).

Lehm ei tohi saada siloga rohkem kui 50g võihapet päevas

Võihape silos

Kuidas ta sinna satub ja mis
sellega kaasneb ?

Probleem

- Kui silos on võihapet peab olema valmis, et:
- Väheneb söömus.
- Esineb reaalne ketoosi oht.
- Esineb klostriidiate poolt tekitavate mürgituste oht.
- Piim saastub võihappebakterite spooridega.
- Võihapperikka silo korral probleem ajas süveneb.

Kuidas tekib võihape silosse ?

- Produktseeritakse klostriidiate poolt – satuvad silosse sileerimise käigus koos heintaimedega (elunevad mullas, väljaheidetes).
- On anaeroobsed bakterid – arenevad ainult siis kui seal pole hapnikku.
- Moodustab spoore, millised pole aktiivsed rakud.

Kuidas tekib võihape silosse ?

Fermentatsiooni tüüp	Fermenteeritav ühend	Fermentatsiooni produkt
Sahharolüütiline nt. <i>C. butyricum</i>	Piimhape →	Võihape + CO ₂ + H ₂
Sahharolüütiline nt. <i>C. perfringens</i>	Glükoos →	Võihape + 2 CO ₂ + 2 H ₂
Proteolüütiline nt. <i>C. sporogenes</i>	Seriin →	Äädikhape + CO ₂ + beogeensed amiinid + NH ₃

Kuidas tekib võihape silosse ?

- Klostriidiad tarbivad suhkrut ja piimhapet
Kuivaine kadu -50%
- Energia kadu 18%
- Piimhappe lagunedes tõuseb pH

Kuidas satuvad klostriidiad heintaimedele ?

- Põhilised allikad on:
- **Muld**
- Raske vihm närvutamise ajal
- Lamandunud heintaimed
- **Sõnnik**
- Õigeaegne lägaga väetamine, väeta kohe peale heintaimede koristamist

Kus ja millal võivad klostriidiad silos areneda

- Võihappe tekke põhjuseks pole see, et silos on võihappe bakterite spoore.
- Piimhappebakterid (LAB) on arengus kiiremad kui võihappebakterid.
- Reeglina LAB produtseerivad piimhapet piisavalt selleks, et hoida pH nii madalal, et võihappebakterid ei arene.

Kus ja millal võivad klostriidiad silos areneda

- Reeglina leiame silost klostriidiaid ja vöihapet siis kui:
  - LAB pole tootnud nii palju piimhapet, et hoida silo pH klostriidiate elutegevuseks ebasoodsas vahemikus.
  - Silokuhja riknenud kohtades, kus pH on tõusnud.

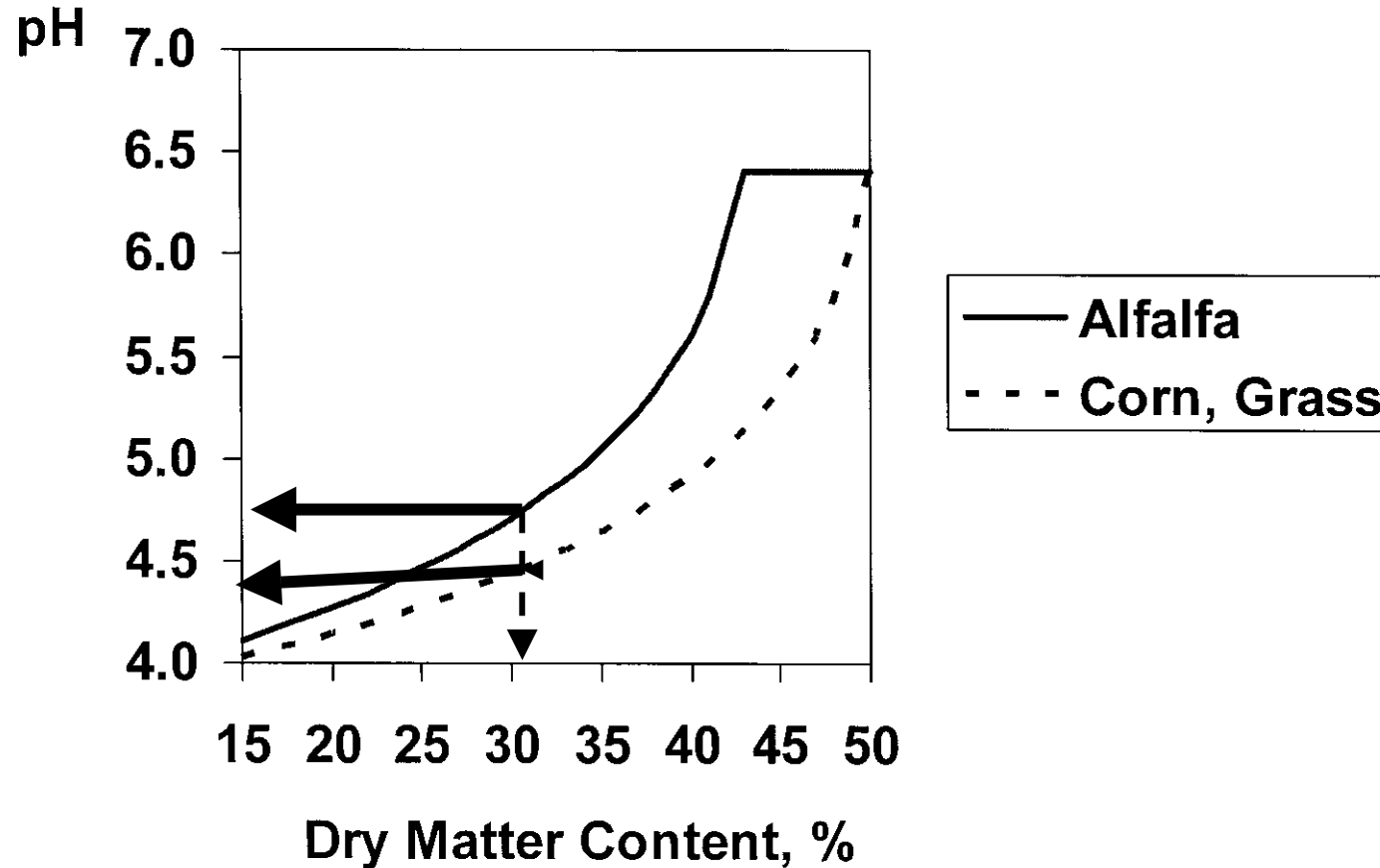
Kus ja millal võivad klostriidiad silos areneda

- Reeglina ilmub võihape silosse alles mitme kuu möödudes peale silohoidla sulgemist.
- Kui võihape ilmub silosse võid kindel olla, et aja edenedes selle sisaldus silos suureneb.

Kuidas hoida ära klostriidiate kasvu silos ?

- Saavuta sileerimisega piisavalt madal pH tase.
- Kriitiline pH tase sõltub silomaterjali kuivaine sisaldusest ja heintaimede liigist.

Critical pH to Stop Clostridia

Based on Leibensperger and Pitt, 1987

Silomaterjali käitlemises peitub võti

- Väldi mulla ja rooja sattumist silosse
- Närvuta silo (30% +)
- Närvuta pallisilo (40% +)
- Kasuta silo kindlustuslisandeid teadlikult
- Arvesta silomaterjali suhkrute sisaldust
- Arvesta silomaterjali puhverdusvõimet

Võihapperikas silo suurendab ketoosi ohtu

- Mis soodustab ketoosi võihapperikka silo puhul:
  - * Rasvunud lehm,
  - * Loomade paigutamine ühest aiast teise
  - * Liiga tihe loomade paigutus
  - * Madal energia söömus
  - * Proteiinirikas ratsioon
  - * Rasvarikas ratsioon

Kuidas suurendab silo ketoosi riski ?

- Lehm konverteerib silos oleva liigse võihappe vatsaseinas β -hüdrosüvõihappeks (BHB), mis on ketoonkeha.
- Sama ketoonkeha tekib maksas rasvhapete oksüdatsiooni käigus.
- Pole vahet kas see tekib seoses looma nälgimisega, ketoosiga, libediku nihkumisega või võihapperikka silo söötmisega.

Võihapperikka siloga kaasnevaid probleeme

- Amiinid (aminohapete laguproduktid)
  - * putrestsiin, kadaveriin, histamiin, türamiin
  - * on toksilised ja/või vähendavad söömust
- Ammoniaak (proteiini hüdrolüüsi produkt)
  - * vajatakse ATP energiat selleks, et muuta maksas karbamiidiks
  - * võib vähendada söömust

Biogeensed amiinid

- *Definitsioon*: Klostriidiate poolt, aminohapete dekarboksüülimise tagajärjel tekkiv produkt.
- Histamiin, putrestsiin, kadaveriin, türamiin, glükoosamiin
- On halva lõhnaga, toksilised ühendid
- Mõni neist võib sattuda piima, nt histamiin
- *Põhjustab*:
  - Vähendavad söömust
  - Vähendavad vatsa kontraktsioone
  - Põhjustavad suremust

Klostriidiate poolt põhjustatud haigused veistel

<i>C. tetan</i>	Lõuakramp, lihaste paralüüs
<i>C. perfringens</i> type A	Tühisoole hemorraagiline sündroom, libediku haavandid, gaas gangreen, äkksurm
<i>C. perfringens</i> type C	Nekrootiline enteriit
<i>C. perfringens</i> type D	Enterotokseemia
<i>C. septicum</i>	Pahaloomuline turse, gaas gangreen, enterotokseemia
<i>C. chauvoei</i>	Kohisev muhutaud, pahaloomuline turse
<i>C. sordellii</i>	Enterotokseemia (äkksurm), pahaloomuline turse
<i>C. hemolyticum</i>	<i>Punakusesus, (Red water disease)</i>

Clostridium perfringens

- Leidub laialdaselt ümbritsevas keskkonnas ja enamike loomade seedetraktis.
- Tüüp A on kõige sagedamini isoleeritud silos ja kliiniliselt tervete loomade seedetraktis.
- Tüüpi C ja D on mullas harvem.
- Klostriidiumide poolt põhjustatud haigused ei levi loomalt loomale.

Clostridium perfringens

- Millised lehmad haigestuvad kõige kergemini:
  - kõrge toodang
  - < 100 laktatsioonipäeva
  - hea söögiisuga
  - teist ja vanemat laktatsiooni lehmad
  - TRSS saavad loomad
  - vatsaatsidoosi põdevad

Mitmetes riikides, näiteks Inglismaal
vaksineeritakse karjatatavaid loomi
klostriidiate vastu.

Klostriidiarikka silo tunnused

- *Füüsikalised tunnused;*
  - Tume värvus
  - Märg ja limane struktuur
  - Rääsunud ja räpane lõhn
  - Halb maitse
- *Keemilised näitajad;*
  - pH > 5,0
  - NH₃ > 15%
  - kõrge võihappe sisaldus
  - kuivaine < 30%

Klostriidiarikka silo analüüsinäitajad

Kuivaine	17,18	
Proteiin,%	15,36	14-17
Tuhk,%	11,51	<10
Toorkiud,%	30,55	
Kaltsium, g/kg	15,04	
Fosfor, g/kg	2,56	
ME, MJ	8,6	>9,5
MP, g/kg	72,9	
VPB, g/kg	28,1	
OAS, %	59	

Klostriidiarikka silo analüüsinäitajad

Etanool, g/kg	18,5	<10
Äädikhape, g/kg	53,0	<20
Propioonhape, g/kg	9,2	<1
Palderjanhape, g/kg	6,0	0
Võihape, g/kg	14,0	<0,5
Piimhape, g/kg	7,1	35-80
Happed kokku	89,3	<100
pH	5,1	
NH ₃	11,6	<7
Zeraleoon, ppb	340	<100
Deoksinivenool, ppb	49,5	<500

Mida meile räägivad fermentatsiooni kvaliteedinäitajad ?

- **Ammoniaagi sisaldus**
  - suur ammoniaagisisaldus viitab intensiivsele proteolüüsile,
  - ammoniaak moodustab lõhustunud proteiinist ca 1/3,
  - reeglina kaasneb suur biogeensete amiinide sisaldus,
  - vaatamata silo suurele proteiinisaldusele pole võimalik katta lehmade proteiinitarvet.

Silo toiteväärtusest

- Proteiinisaldusest
- Energiasisaldusest
- Kaltsiumisisaldusest
- Kaaliumisisaldusest

Silo proteiinisaldusest

- Silo proteiin on lehmadele väga madala kvaliteediga.
- Mittevalgulise proteiini osatähtsus ulatub 90%-ni.
- Silo proteiini arvelt ei saa toota üle 20 kg piima päevas.
- Seda vaid siis kui söödame kõvasti teravilja lisaks.

Silo energiasisaldusest

- On tähtsaim toiteväärtust iseloomustav näitaja.
- Silo madalat energiasisaldust saame vaid osaliselt kompenseerida jõusööda ja rasvarikaste õlikookide arvel.
- Selline tegevus on ebamajanduslik.

Silo kaltsiumisisaldusest

- Loomakasvatusele tekitab probleeme pigem silo suur kaltsiumisisaldus kui madal.
- Liblikõielistes on kaltsiumit rohkesti, soodustab poegimishalvatus esinemist karjades.
- Kaltsium lisa söödana on odav.

Silo kaaliumisisaldusest

- Silo suurest kaaliumisisaldusest on hakatud rääkima eelkõige seoses vedelsõnniku kasutamisega rohumaade väetamisel.
- Kaaliumi sisaldus taimedes sõltub väetamisest.
- Kaaliumirikkad on liblikõielised.
- Otsene seos Ca ainevahetusega.

Mis teeb rohusööda väärtuslikuks ?

- Efektiivne kiud – põhiline rohusööda funktsionaalne komponent
- Stimuleerib mäletsemist ja reguleerib vatsaseedet
- Avaldub osakeste suuruses, tiheduses ja hapruses
- Samas vähendab efektiivne kiud söömust, eelkõige energia söömust

Mis teeb rohusööda väärtuslikuks ?

- Toorkiud,
- Neutraalkiud (NDF)
- Happekiud

Keemilised kiud

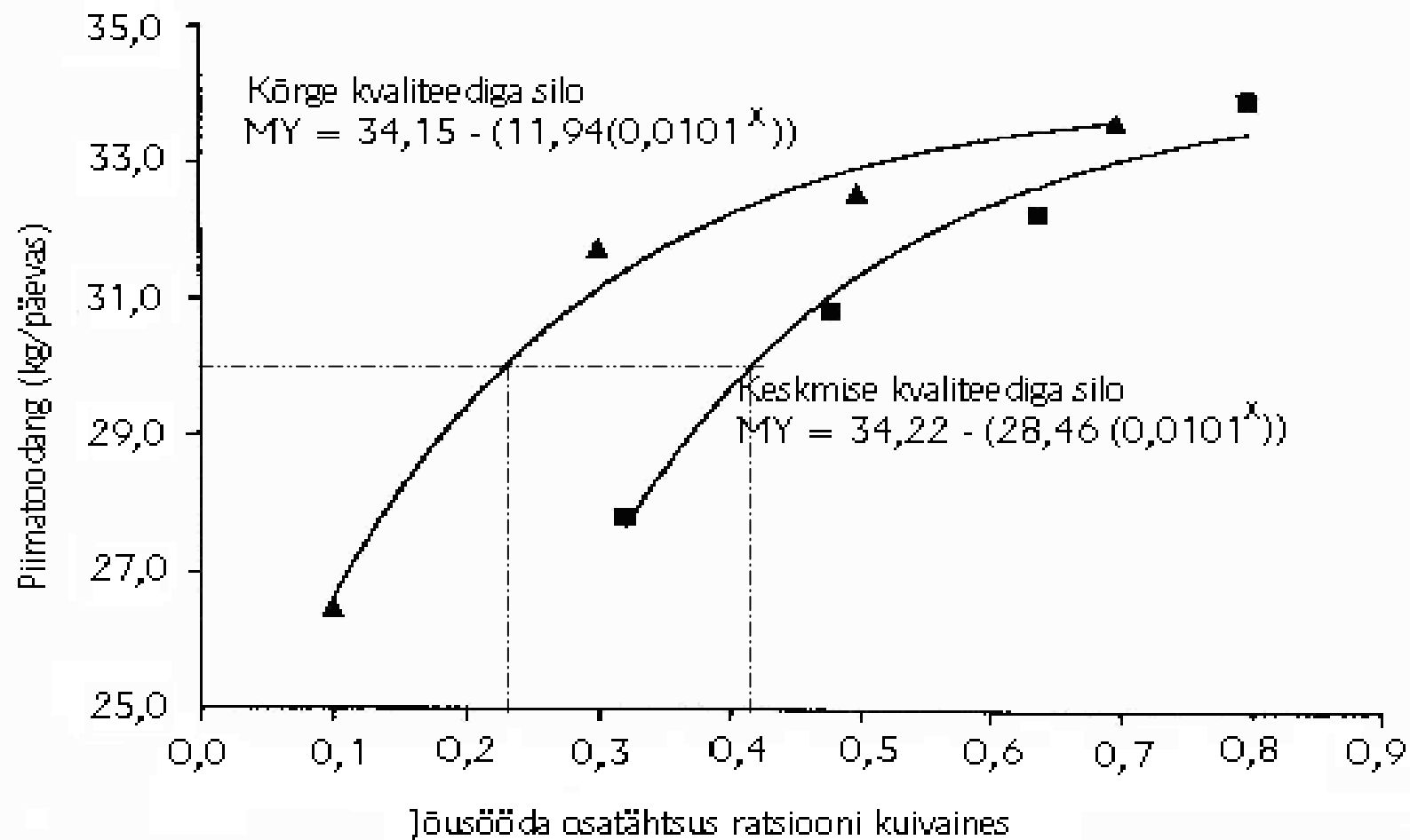
Laboratoorselt määratakse keemilise kiud sisaldus selleks, et arvutada sööda toiteväärtust

Mis teeb rohusööda väärtuslikuks ?

- Rohusööda toiteväärtus
  - toitainete sisaldus
  - seeduvus
  - söödavus
  - suhe teiste söötadega (rasvad, tärklis)

Rohusööt kui “funktsionaalne” sööt

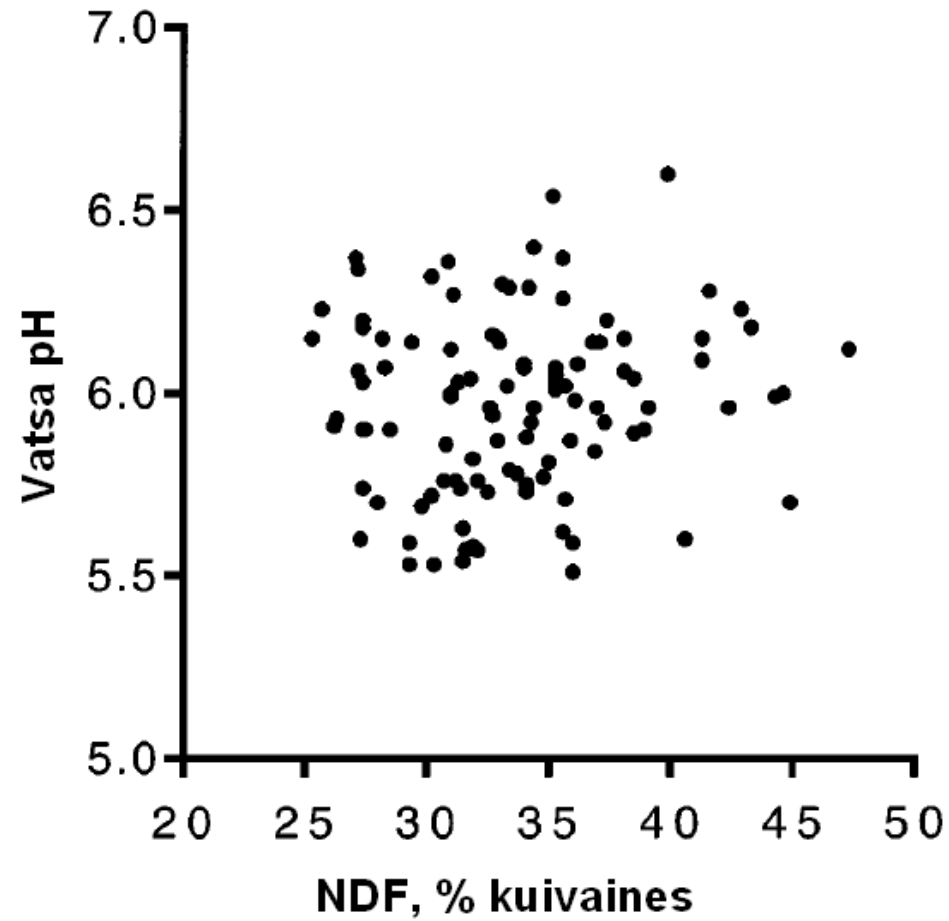
- arusaamine selle väärtusest ja
- selle piirangutest

Kiu fraktsioonid, komponendid ja seeduvus rohusöötades (Linn, Martin 1999)

<i>Kiu fraktsioonid</i>	<i>Kiu komponendid</i>	<i>Komponentide seeduvus</i>
NDF	Hemitselluloos	20–80%
	Tselluloos	50–90%
	Ligniin	0–20%
	Mailardi produkt *	Varieeruv
ADF	Tselluloos	20–80%
	Ligniin	0–20%
	Mailardi produkt	Varieeruv
Detergentlahuses lahustuvad ühendid (100-NDF%)	Tärklis	95–100%
	Rasvad	
	Lahustuv proteiin	
	Mittevalguline proteiin	
	Suhkrud	
	Pektiinid	

NDF korreleerub halvasti vatsa pH-ga

NDF seeduvus

Liblikõielised	43-57 %
Kõrrelised	41-70 %
Maisisilo	45-64 %

allikas: chase, 2003 (Dairy One)

Tselluloosi seeduvus sõltub vatsa pH-st

pH	tselluloosi seeduvus, %
6,4	98
6,3	95
6,1	87
5,9	70
5,7	28
5,6	0

Silo kokkuvõtteks

- Eestis tervikuna pole viimase kümne aasta jooksul silo kvaliteet paranenud.
- Piimatootmise edu on saavutatud suurte jõusöödakoguste arvel ja tänu kvaliteetsele kodumaisele rapsikoogile.

Silo kokkuvõtteks

- Tänapäevaks on need võimalused ammendunud.
- Kõrge teravilja hind sunnib seda loomasöödaks otstarbekalt kasutama.
- Jõusööda osatähtsus ratsioonis pigem väheneb kui suureneb.
- Kvaliteetse silo tähtsus lehmade söötmisel suureneb veelgi.

Silo kokkuvõtteks

- Kui majanduslikult on otstarbekas liblikõielisi kasvatada, siis tuleb seda teha.
- Proteiini kvaliteedilt ristik parem kui lutsern.
- Liblikõielisi tuleb enam närvutada kui kõrrelisi.
- On hea kui koresöödast ei moodustaks lehmade ratsioonis liblikõielised üle 20%.

Silo kokkuvõtteks

- Silo kindlustuslisandi valikul tehakse vigu, ei arvestata silomaterjali fermenteeruvusega.
- Bioloogiline vs keemiline kindlustuslisand

Enamkasutatavad söödalisandid veiste söötmisel

Mis eesmärgil kasutatakse söödalisandeid ?

- Piimatoodangu suurendamiseks eeskätt laktatsiooni tipp-perioodil
- Piimatoodangu languse ära hoidmiseks laktatsiooni teisel poolel
- Piima koostisosade suurendamiseks (proteiin ja/või rasv)
- Söömuse suurendamiseks
- Vatsas proteiini sünteesi stimuleerimiseks

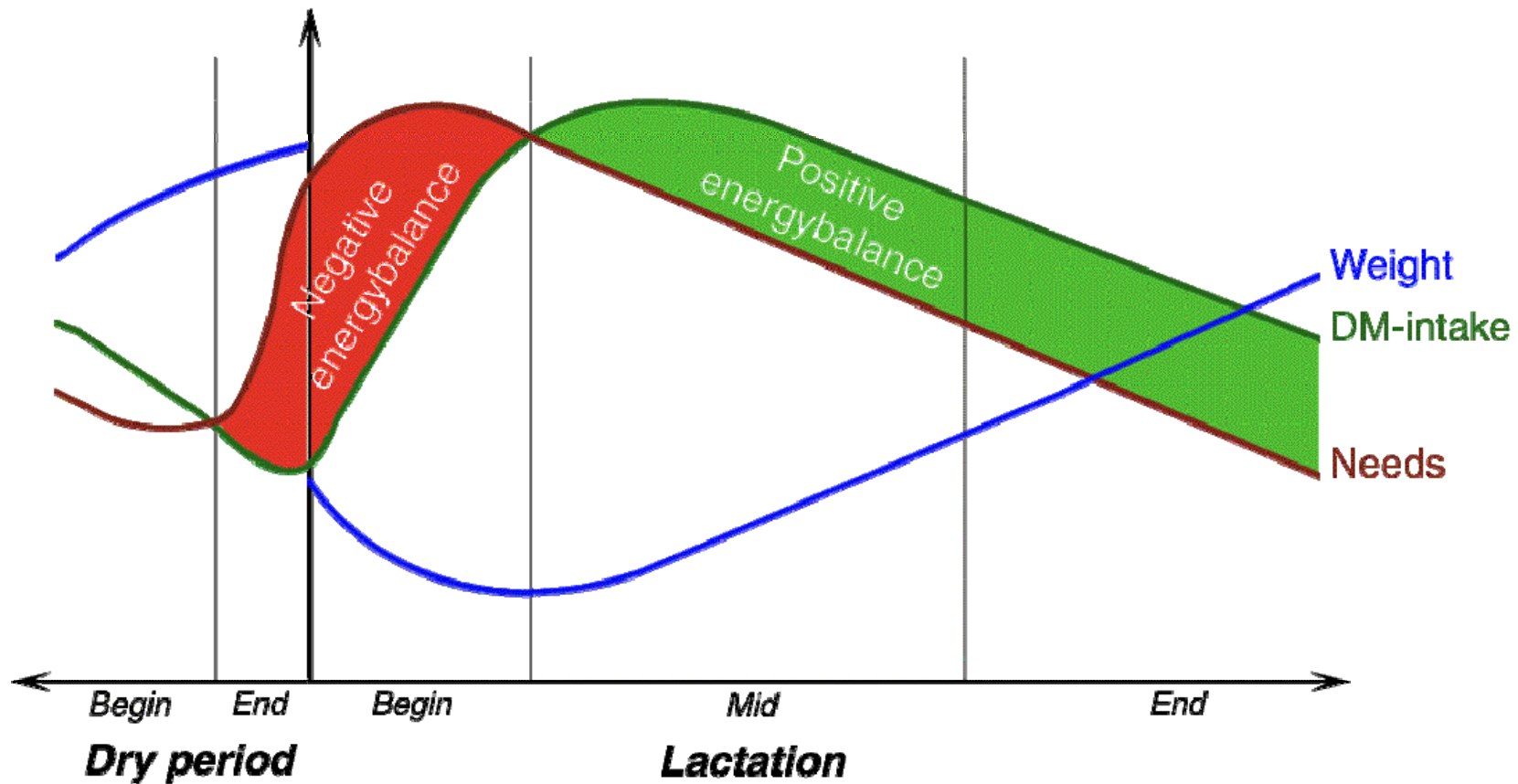
Mis eesmärgil kasutatakse söödalisandeid ?

- Lenduvate rasvhapete sünteesi stimuleerimiseks ja modifitseerimiseks
- Toitainete seede stimuleerimiseks seedekanalisis
- Vatsa pH stabiliseerimiseks
- Juurdekasvu stimuleerimiseks ja söödakasutuse efektiivsuse suurendamiseks

Mis eesmärgil kasutatakse söödalisandeid ?

- Negatiivsel energiabilansi perioodil kehakaalu vähenemise minimeerimiseks
- Tervise parandamiseks (vähem ketoosi ja maksa rasvumist, vähem atsidoosi ja poegimishalvatusi, immuunsüsteemi tugevdamiseks jne.)

Paljude lisandite söötmine sõltub laktatsioonistaadiumist

Metaboolne adaptatsioon üleminekuperioodil

Võrreldes kinnisperioodiga suureneb neljandaks päevaks peale poegimist:

- *glükoosi* vajadus kolmekordseks,
- *aminohapete* vajadus kahekordseks,
- *rasvhapete* vajadus viiekordseks,
- *kaltsiumi* vajadus neljakordseks.

Glükogeensed prekursorid

- **Propüleenglükooli**, kui glükogeenset prekursorit on manustatud lehmadele edukalt aastaid.
- Efektiivne on manustamine ravimijoogina,
- Vähem efektiivne koos jõusöödaga
- Praktiliselt kasutu TRSS koostises.

Glükogeensed prekursorid

Glükogeense prekursorina soovitatakse **propionaati**, tavaliselt Ca-ga või mõne mikroelemendiga.

- Arvestamata mineraalelemendi mõju lehma tervisele on propionaadi enda mõju maksas toimuvale glükoneogeneesile väike või olematu.
- Katsetulemused ei kinnita neid teooriaid (ei vähene veres NEFA-d ja BHBA).
- Heas lüpsihoos lehmal tekib päevas sageli enam kui 1500g propionaati.
- 100...200 g täiendavat propionaati suu kaudu on tühine kogus võrreldes vatsas tekkivaga

Glükogeensed prekursorid

Glütserooli soovitatakse manustada glükogeense prekursorina.

- * Söötades (ka söödarasvas) oleva glütserooli kasutavad ära mikroorganismid.
- * Fermentatsiooni produkt on põhiliselt propionaat.
- * Sellisena pole tärklisest parem.
- * Mõned katsed on näidanud, et manustades energiajoogina 1 kg glütserooli päevas väheneb NEFA-de taset veres ja sellega ketoosioht.
- * Meie katsetes suurenes silo söömatus.

Lisandid, mis vähendavad maksa rasvumist

- Kui NEFA-sid palju hakatakse neid pakkima ka lipoproteiinide koostisesse.
- Erinevalt sigadest ei suuda lehmad toota vajalikul hulgal maksaspetsiifilist valku **apoproteiin – B100** mistõttu resünteeritud triglütseriidid akumuleeruvad maksas.
- Heas lüpsihoos lehmal võib maksa infiltreeruda kuni 500 g rasva päevas.

Lisandid, mis vähendavad maksa rasvumist

- Soovitatakse lisada ratsiooni koliini (B4-vitamiini).
- See pole tüüpiline vitamiin, seda sünteesivad loomad ise, kuid ei piisa intensiivse keharasva kasutamise ja rasva lisasöötmise korral.
- Mikroorganismid lagundavad vatsas intensiivselt koliini, seepärast peab see olema protekteeritud.
- Koliini vajatakse letsitiini sünteesiks, viimast vajatakse lipoproteiinide sünteesiks ja maksast välja transportimiseks.
- Koliin on metüüldoonoriks organismile – säästab metioniini.

Lisandid, mis vähendavad maksa rasvumist

- Soovitatakse lisada ratsiooni täiendavalt lüsiini ja metioniini.
- Neid peetakse esimesteks piimasünteesi limiteerivateks aminohapeteks.
- Arvatakse, et sellega toetatakse vatsaspetsiifilise proteiini sünteesi, mis limiteerib VLDL sünteesi.
- Ka metioniin on organismis metüülrühma doonoriks.
- Silmnähtavat praktilist kasu pole katsed suutnud siiski tõestada.

Lisandid, mis vähendavad maksa rasvumist

- Soovitatakse lisada ratsiooni täiendavalt niatsiini – *vitamiin pp.*
- On koeensüümide (NAD, NADP) koostises,
- Suurendavad maksa võimet kasutada veres olevaid NEFA-sid,
- Soodustavad rasvhapete β -oksüdatsiooni.
- Kahjuks ka siin pole mitte kõik teaduslikud katsed tõestanud niatsiini söötmise positiivset mõju maksa rasvumise vältimiseks.

Lisandid, mis vähendavad maksa rasvumist

- Spetsiifilised rasvhapped
  - A) *trans*-10, *cis*-12 CLA
    - * nimetatud CLA isomeer pidurdab piimarasva sünteesi.
    - * hästi on tõestatud selle rasvhappe rasvasünteesi pärssiv mõju ka laboriloomadel.
    - * nimetatud rasvhapet pakutakse ka veisekasvatajatele.

Lisandid, mis vähendavad maksa rasvumist

- Spetsiifilised rasvhapped

A) *trans*-10, *cis*-12 CLA

* Isomeeri söötmisel lehmadele väheneb:

- piima rasvasisaldus,
- piimaga väljutatava energia hulk,
- keharasvade kasutamine uuslüksil
- maksa rasvumine ja ketoos

Paraneb tiinestuvus !!!

Lisandid, mis vähendavad maksa rasvumist

- Spetsiifilised rasvhapped

B) oomega-6 ja oomega-3 rasvhapete segu

- Toode on mõeldud küll eeskätt tiinestumise parandamiseks, kuid on tõestatu, et PUFA-de söötmisel väheneb ka maksa rasvumine.

Lisandid, mis toetavad suurenenud rasvhapete vajadust

- Kuigi rasvhapete vajadus peale poegimist suureneb, võrreldes poegimiseelse perioodiga **viis korda**, pole selle toetamiseks väga palju võimalusi.
- Saame aidata looma sellega, et viime organismi looduse poolt sünteesitud (fotosüntees) rasvhappeid.
- Vähendame sellega energia (eeskätt glükoosi) vajadust rasvhapete *de novo* sünteesiks.

Lisandid, mis toetavad suurenenud rasvhapete vajadust

- Vatsaaktiivsed rasvad (küllastamata rasvhapped söötades)
- Vatsainertsed rasvad (küllastunud rasvhapped ja kaitstud rasvad)

Spetsiifiliste rasvhapete söötmisest üleminekuperioodil

- Viimasel aastakümnel on suurt tähelepanu pööratud üksikute rasvhapete mõju uurimisele.
- Kõige enam *trans*-10, *cis*-12 konjugeeritud linoolhappe (CLA) isomeeri söötmisele.
- Nimetatud isomeer vähendab piima rasvasisaldust ja toodanguga väljutatava energia hulka.
- Teoreetiliselt peaks sellega vähenema keharasvade kasutamine ja lühenema negatiivse energiabilansi periood.
- Paljud katsed seda veenvalt tõestada pole suutnud.

Lisandid, mis vähendavad poegimishalvatuse esinemissagedust

- Kõrge kaaliumi ja kaltsiumisisalduse tõttu silodes osutub sageli vajalikuks sööta kinnisperioodi lõpul anioonseid mineraalsoolasid.
- Nendega kutsutakse esile metaboolne atsidoos, mille tulemusena suurendab kaltsiumi eritumine organismist.
- Aktiveerub parathormoon ja kaltsiumi imendumine soolkanalist ning kättesaadavus luudest.

Ratsiooni K ja Ca sisalduse mõju Ca homeostaasile (Goff, Horst, 1997)

Ratsiooni K sisaldus			
	1,1%	2,1%	3,1%
0,5% Ca			
Poegimishalvatusi	0/10	2/11	8/10
Hüpokaltseemia	9/10	11/11	10/10
Vere Ca sisaldus, mg/dl	6,57	6,07	5,22
1,5% Ca			
Poegimishalvatusi	2/10	6/9	3/13
Hüpokaltseemia	9/10	9/9	4/3
Vere Ca sisaldus, mg/dl	6,90	5,27	6,39

Rohusöötade K ja Ca sisaldusi

	Ca	K
Lutsernisilo	1,75	2,4
Punane ristik	1,45	2,3
Timutisilo	0,60	2,2
Põldheinasilo (50:50)	1,00	2,2
Odrapõhk	0,26	1,0

Hüpokaltseemia vältimise strateegiad

KAB < 250 mEq/kg

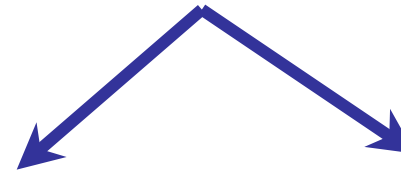

↑ PTH retseptorite tundlikkus

Anioonsed soolad

KAB > 250 mEq/kg

↑ kaltsitroopsed hormoonid

**Madal ratsiooni
Ca sisaldus < 20 g/d
Vit. D analoogid**

↑ Passiivne imendumine

Ca Geel

Hüpokaltseemia ja poegimishalvatuse mõju immuunsusele

- Hüpokaltseemia tagajärjel:
  - suureneb kortisooli sekretsiooni, mis on põhjuseks päramiste peetuse esinemisjuhtude sagenemisele (Goff, 1999).
  - väheneb lihaste toonus, mille tagajärjel:
    - lõtvub nisa sulgurlihas,
    - lõtvuvad emakalihased.

Immuunsüsteemi nõrgenemine !!!

Strateegiad, mis tugevdavad immuunsüsteemi

- Immuunsuse vähenemise põhjuseid üleminekuperioodil väga hästi ei tunta.
- Seniste teadmiste põhjal peaksime tegema järgmist:
  - väldi hüpokaltseemiat,
  - väldi maksa rasvumist ja kehakaalu kiiret langust,
  - säilita hea söögiisu.

Lisandid, mis vähendavad atsidoosi esinemissagedust

- Vatsapuhvrid
  - naatriumbikarbonaat (söögisooda),
  - kaaliumbikarbonaat,
  - magneesiumoksiid,
  - pärmil eluskultuuri erinevad tüved.

Lisandid, mis vähendavad laminiidi esinemissagedust

NB! Kõrvalda esmalt atsidoosioht.

- Keratiniseerumise protsessis vajalikud mineraalelemendid:
- Kaltsium
- Tsink
- Vask

Lisandid, mis vähendavad laminiidi esinemissagedust (kaltsium)

- Vajatakse ühe olulise ensüümi – epitermaalse transglutaminaasi aktiveerimiseks.
- On oluline keratinotsüütide formeerimisel.
- On tõestatud, et poegimisjärgselt, kui vere Ca sisaldus on madal, on nõrga sõra põhjuseks just kaltsiumi vähesus ratsioonis.

Lisandid, mis vähendavad laminiidi esinemissagedust (**Tsink**)

- Keratiniseerumisprotsessi võtmeelement.
- Kõige levinum intratsellulaarne mineral.
- Osaleb enam kui 200-s ensüümsüsteemis.
- Võtmeelement keratiini struktuursetes valkudes.

Lisandid, mis vähendavad laminiidi esinemissagedust

- Hästi on tõestatud **biotiini** roll haiguse vähenemisel.
- Peetakse kõige olulisemaks vitamiiniks keratiniseerumisprotsessis.
- On energia ja proteiini ainevahetust reguleerivate ensüümide aktivaator.
- Kui ratsioonis palju teravilja (üle 50%) ei sünteesita piisavalt biotiini.
- Biotiin oluline laktaadi konversioonil pürovaadiks

Propioonhape

- Propioonhape – muudab segasööda stabiilseks, takistab hallitus- ja pärmseente arengut.
- **NB! Ei vähenda tekkinud toksiinide mõju.**
- Lisatakse 1...2 kilogrammi tonnile

Maisi märgtöötlemise kõrvalproduktid

- Maisiidukook (õli eraldatud) – 22-25% TP, 2-3% rasva, 9,5-10% TK.
- Maisigluteensööt – 20-25% TP, 2,5-3,3% rasva, 8-9% TK.
- Maisigluteen – 69-70%TP, millest 70% mooduv proteiin. Sisaldab vähe lüsiini, trüptofaani ja S-aminohappeid

Maisi märgtöötlemise kõrvalproduktide koostis ja toiteväärtus

Näitaja	Mais	Gluteen- sööt	Gluteen	Maisiidu- srott	Rapsi- kook	Sojasrott
Proteiin	9,5	25	70	25	34	50
Toorrasv	4,5	4,5	5	2,5	12,6	1,7
Toorkiud	2,9	9	2	10,5	12,3	7,9
NDF	10,8	38,3	8,4	31,7	33,3	17
ADF	2,8	11,4	10,5	8,2	23,2	9,4
ME, MJ	14,2	12,7	16,5	13,8	13,4	14,1
Seeduv prot.g/kg	64	203	644	168	287	450
MP, g/kg	121	113	79	145	131	196
VPB, g/kg	-100	69	135	-2	139	200
LPO,%	50	80	30	50	70	65

Mis on maisipraak ? (DDGS)

(dried distillers grains with solubles)

- Oli just esmakordselt meie laboris analüüsil.
- On etanooli tööstuse kõrvalprodukt.
- Destillatsiooni jääk emalt tsentrifugeeritakse, seejärel kuivatatakse. Tsentrifugeeritud veelikus olevad lahustunud ained samuti kuivatatakse ja lisatakse destillatsiooni-jäägile.

Mis on maisipraak ? (DDGS)

(dried distillers grains with solubles)

	Maisi- praak	Mais	Nisu- praak	Nisu	Rapsi- kook
TP	28-31	9,5	33-38	14,6	43,2
TR	7,5-11	4,5	5,5-8,3	2,6	10.0
TK	10,1	2,9	7,0	2,5	12.0
ME	12,5	14,2	10,6	13,8	13,4
MP	160	121	139	106	145

Kokkuvõtteks

- Söödalisandid pole imerohi.
- Väikese süstla torke või käe vibutamiselega asju söötmisses korda seada ei saa.
- Põhisöödad olgu kvaliteetsed ja ratsioon tasakaalus. Vaid siis tasub söödalisand end majanduslikult.